

בית המדרש "תורת דוד"
ע"ש הגה"צ רבי דוד בר חן זצ"ל - רבה של שדרות,
והרבנית רות בר חן ע"ה

"תורת דוד"

השיעור השבועי

פרשת וארא

תשפ"ו

(שנה ט', גליון מס' 421)

שיעורי הרב אליהו בר חן

e0527191965@gmail.com | 052-719-1965

השיעור השבועי מתקיים בכל יום שלישי **באמצעות הזום**

לקבלת קישור כניסה:
052-719-1965 / 055-557-0895

זמן תחילת השיעור:

שעון קיץ - 20:30

שעון חורף - 20:00

לקבלת הגיליון השבועי בדוא"ל:

נא שלחו הודעה לכתובת: k.torat.david@gmail.com

תחת הכותרת "גיליון שבועי"

פרשת וארא - שובבי"ם התשפ"ו

"וְאֲנִי עָרַל שְׁפָתַיִם"

א. "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָאֱלֹהִים, מִי אֲנֹכִי כִּי אֵלֶיךָ אֶל פְּרַעֲה, וְכִי אוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם", (פרשת "שמות". שמות, ג' - יא').

"וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְהוָה, בִּי אֲדֹנָי, לֹא אִישׁ דְּבָרִים אֲנֹכִי, גַּם מִתְמוּל גַּם מִשְׁלֶשֶׁם, גַּם מֵאֵז דְּבָרְךָ אֶל עַבְדְּךָ, כִּי כָבֵד פֶּה וְכָבֵד לְשׁוֹן אֲנֹכִי", (פרשת "שמות". שמות, ד' - יו').

"וַיַּדְבֵּר מֹשֶׁה כֵּן אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה, מִקְצֶר רוּחַ וּמֵעֲבֹדָה קָשָׁה", (פרשתן. שמות, ו' - ט').

"וַיַּדְבֵּר מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה, לֵאמֹר, הֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁמְעוּ אֵלַי, וְאִיךָ יִשְׁמְעֵנִי פְּרַעֲה, וְאֲנִי עָרַל שְׁפָתַיִם", (פרשתן. שמות, ו' - יב').

"וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה, הֵן אֲנִי עָרַל שְׁפָתַיִם, וְאִיךָ יִשְׁמַע אֵלַי פְּרַעֲה", (פרשתן. שמות, ו' - ל').

"לֵךְ אֶל פְּרַעֲה בְּבֹקֶר, הִנֵּה יֵצֵא הַמִּינָמָה, וְנִצְבָּתָה לִקְרָאתוֹ עַל שְׂפַת הַיָּאֵר, וְהִמָּטָה אֲשֶׁר נִהְפָּךְ לִנְחָשׁ תִּקְחֵהוּ בְּיָדְךָ", (פרשתן. שמות, ז' - טו').

ב. בגודל מעלתו של משה רע"ה, נביא בזה לדבריו של הגה"ק רבינו מנחם עזריה זיע"א מפאנו¹, ובתוספת ביאורו הנפלא של הגה"צ המקובל רבי פנחס פרידמן שליט"א²:

כאשר ברא הקדוש ברוך הוא את אדם הראשון, עם רמח' אברים ו-ששה' גידים, **ברא לו שני איברים חשובים, הקנה והושט, שיש להם תפקידים חשובים.**

תפקידו של הקנה, הוא, להוציא את הדיבור מן הכוח אל הפועל,

¹ בספרו הקדוש "עשרה מאמרות", (מאמר צבאות ה', חלק א', פרק יג').

² בספרו הקדוש "ליקוטי מאמרים - שבילי פנחס", (שנת תשע"א, בפרשתן, עמודים קלד'-קלה').

ומאחר שמקרא מלא דיבר הכתוב ³, 'וְדִבַּרְתָּ בָּם', ודרשו חכמינו ז"ל בגמרא ⁴,
'וְדִבַּרְתָּ בָּם - בָּם יֵשׁ לָךְ רְשׁוֹת לְדַבֵּר, וְלֹא בְּדַבְרִים אֲחֵרִים',
הרי, שצריך להשתמש עם כוח הדיבור רק לדבר דברי תורה, או דברים שהם
בבחינת הכנה וסיוע לדברי תורה.
ואילו תפקידו של הושט, הוא להכניס את המאכל ואת המשקה בגוף, בכדי
להחיותו.
והנה, מיד כשברא הקדוש ברוך הוא את האדם, הוא ציווה עליו מצוות עשה
ומצוות לא תעשה, הקשורות לושט,
המצוות עשה, היא ⁵, 'מִפֶּלַעַץ הָגֶן, אֲכַל תֹּאכַל',
והמצוות לא תעשה, היא ⁶, 'וַיִּמְעַץ הַדֵּעַת טוֹב וָרָע, לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ'.
ועל ידי שחטא, ואכל מעץ הדעת, הוא פגם בושט, והקליפה שלטה בו.
ולעומת זאת, הקנה, שאינו משמש לאכילה, לא נפגם על ידי אכילת עץ הדעת.
ברם, על ידי שאמר אדם הראשון ⁷, 'הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי, הִיא נָתַתָּה לִּי מִן
הָעֵץ, וְאֹכַל', ופירש רש"י, 'כאן כפר בטובה',
נפגם קצת גם הקנה, שהדיבור יוצא ממנו.
וידוע, כי כל נשמות הנבראים, היו כלולים באדם הראשון באחד מאבריו, כמבואר
במדרש ⁸ -
'עַד שֶׁאָדָם הָרָאשׁוֹן מוּטָל גֵּלָם, הָרָאָה לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כָּל צַדִּיק וְצַדִּיק שְׁעֵתִיד
לְעַמֵּד מִמֶּנּוּ,

³ דברים, ו' - ז'.

⁴ יומא, יט' ע"ב.

⁵ בראשית, ב' - טז'.

⁶ בראשית, ב' - יז'.

⁷ בראשית, ג' - יב'.

⁸ שמות רבה, פרשה מ', ג'.

יֵשׁ שֶׁהוּא תִּלּוּי בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל אָדָם, וְיֵשׁ שֶׁהוּא תִּלּוּי בְּשַׁעְרוֹ, וְיֵשׁ שֶׁהוּא תִּלּוּי בְּמַצְחוֹ,
וְיֵשׁ בְּעֵינָיו, וְיֵשׁ בְּחוֹטְמוֹ, וְיֵשׁ בְּפִיו, וְיֵשׁ בְּאַזְנוֹ, וְיֵשׁ בְּמַלְתֵּינוּ ⁹.

ומגלה לנו רבינו זיע"א -

כי נשמתו של משה רע"ה, היתה תלויה בקנה של אדם הראשון,
ומשה רע"ה, לא רצה ליהנות כלל וכלל מאכילת עץ הדעת, שכן הקנה אינו נהנה
מהאכילה.

ואף שמצינו בדברי רבותינו ז"ל ¹⁰, 'שמא יקדים קנה לושט', אשר אז נוגע הקנה
באוכל,

מכל מקום, נזהר משה רע"ה גם מזה, שלא יגע ולא יהנה כלל וכלל מאכילת
איסור.

והוא אשר דיבר הקדוש ברוך הוא בשבחו של משה רע"ה ¹¹, 'בְּכֹל בֵּיתִי נֶאֱמָן
הוא',

והיינו, שמשה רע"ה לא נהנה מן הגזל, כאשר אדם הראשון אכל מעץ הדעת.
ומחמת שהוא לא פגם בעת האכילה מעץ הדעת, הוא זכה להוריד לעם ישראל
לחם מן השמים, שאין בו קליפה ומותרות,

ואף כאשר הוא עלה למרום, נאמר בו ¹², 'וַיְהִי שָׁם עִם יְהוָה, אֲרֻבָּעִים יוֹם
וְאֲרֻבָּעִים לַיְלָה, לֶחֶם לֹא אָכַל וּמִים לֹא שָׁתָה, וַיִּכְתֹּב עַל הַלְּחָת אֶת דִּבְרֵי הַבְּרִית
עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים', שכן הוא נהנה מזיו השכינה, ולא היה לו צורך באכילה ובשתיה.

ועוד, שבזכות כך שהוא לא שמע בקול האשה, והיינו חוה, והוא לא נתפס בעצתה
לאכול מעץ הדעת, הותר לו לפרוש מן האשה, בעת מתן תורה ¹³.

⁹ היינו:

מקום הנזם.

¹⁰ פסחים, קח' ע"א.

¹¹ במדבר, יב' - ז'.

¹² שמות, לד' - כח'.

וביאר רבינו זיע"א ¹⁴ -

כי גם הקנה שקול הדיבור היה יוצא ממנו, היה בו פגם,
שכן, היה לו למשה רע"ה, למחות בקולו, קול עוז, כראוי לו, לכל הנשמות שהיו
כלולות בו באדם הראשון, שלא יאכלו מעץ הדעת שנאסרו עליו,
ולפי שלא מחה בהם, הוא נענש שגלה לכוש וברח למדין, כדין הגורם מיתה
בשגגה, שעונשו גלות,
כי אם הוא היה מוחה, אולי לא היה אדם הראשון חוטא, וממילא הוא לא היה
צריך למות.

והוא העניין, שמשה רע"ה נמסר לקוסטינר, שביקש להורגו בחרב במקום צווארו
¹⁵,

שכן, הקנה נתון במקום הצואר, ומשם הדיבור יוצא, והוא כעונש על כך שהוא
לא מחה באדם הראשון.

ברם, מחמת שמשה רע"ה לא רצה ליהנות מאכילת איסור, ועשה את עצמו כאבן
שאין לו הרגשה,

הוא זכה מדין מידה כנגד מידה, שנעשה צווארו כאבן שיש שאין בו הרגשה,
וממילא לא שלתה בו חרבו של פרעה,

והוא הנאמר ¹⁶, 'וַיִּצְלָלֵנִי מִחֶרֶב פְּרָעָה'.

ג. על פי דבריו הקדושים, נשכיל ונבין ג' עניינים:

א. ידועים ומפורסמים דברי רבותינו ז"ל ¹⁷:

"קדש עצמך במותר לך".

¹³ שבת,

¹⁴ בספרו הקדוש "עשרה מאמרות", (מאמר צבאות ה', חלק א', פרק יט').

¹⁵ כן כתב רש"י הקדוש, (שמות, ב' - טו').

¹⁶ שמות, יח' - ד'.

¹⁷ יבמות, כ' ע"א.

ובביאור מאמר זה, ביאר רבינו הרי"ח הטוב זיע"א¹⁸, וכן ביאר הגה"ק רבינו אלעזר אביחצירא זיע"א¹⁹ :

דהנה, אמרו רבותינו ז"ל²⁰, "אין קידוש, אלא במקום סעודה", והיינו, שהרוצה להתקדש בבחינת "במותר לך", עליו לעשות זאת "במקום סעודה".

ועל פי המתבאר לעיל, נשכיל ונבין :
שפנימיות העניין, הוא לצורך תיקון הושט של אדם הראשון, אשר חטאה בעת אכילת עץ הדעת.

ב. בטעם הדבר, שגדול כוח התורה משאר המצוות, להכניע את היצר הרע, כתב גאון עוזינו - הרב חיד"א זיע"א²¹ :

"דע, כי בשעה שאכל אדם הראשון מעץ הדעת, נהנו כל אבריו, חוץ מן הקנה, לפי שלא דיבר בעת האוכל.

אבל, חוה אמנו, דברה בעת אכילתה²², ופגמה אפילו הקנה שלה.
ואפשר, אני אומר -

¹⁸ בספרו הקדוש "בן איש חי", (שנה שניה, הקדמה לפרשת "בראשית").

¹⁹ כך שמעתי מפי קודשו של אחיו - הגה"צ רבי דוד חי אביחצירא שליט"א, ביום השבעה להסתלקותו - יום רביעי ג' אב ה'תשע"א.

²⁰ פסחים, קא' ע"א.

²¹ בספרו הקדוש "דברים אחדים", דרוש יג',

וכמו כן, בספרו הקדוש "דבש לפי", מערכת ש', אות ו'.

²² שאמרה לאדם הראשון לאכול,

וכמאמר הכתוב (בראשית, ג' - יז):

"וְלָאָדָם אָמַר, כִּי שָׁמַעְתָּ לְקוֹל אִשְׁתְּךָ, וְתָאָכַל מִן הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ, לֵאמֹר, לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ, אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בְּעִבְרֶיךָ, בְּעֶצְבֹּן תֹּאכְלֶנָּה, כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ."

כי למה הנשים אינם בכלל לימוד התורה, כיוון שהקנה שלהם חס ושלום פגום, כידוע מדבריו ז"ל.

אבל האנשים, אשר לפני הש"ס הם נגשים, נאה ויאה להו לימוד התורה, כי הקנה שלהם אינו פגום".

ג. בעניין מצוות ביכורים, כתב הגה"ק בעל "באר משה" זיע"א ²³ :
"הבה נתבונן, ונראה, מה עניין מחיית עמלק, שהוא סוף הפרשה הקודמת, למצוות ביכורים, שבה היא תחילת פרשתינו.

וביותר, שנאמר 'וְהָיָה' ²⁴, ב-ו'א"ו המוסיף על עניין ראשון ²⁵,
דבר המלמדינו, שיש איזה קשר בין שתי המצוות.

ונוכל לומר -

שכל עיקרה של מצוות ביכורים, תלויה, בעקירת מידתו הרעה של עמלק,
והיינו, שהאדם יתרחק מזוהמת עמלק.

שהרי מצינו ²⁶, שקראו לעמלק, בשם 'כפוי טובה'.

²³ בפרשת "כי תבוא", (עמודים תשנז'-תשנח').

²⁴ דברים, כו' - א'.

²⁵ פסחים, ה' ע"א.

יבמות, ט' ע"א.

בבא קמא, קז' ע"ב.

בבא מציעא, צה' ע"א.

שבועות, י' ע"א.

זבחים, מח' ע"א.

מנחות, יט' ע"א.

חולין, עח' ע"א.

כריתות, כב' ע"ב.

²⁶ מדרש תנחומא, (פרשת "בשלח", אות כה').

והכוונה היא, על דרך שפירש המהרח"ו ז"ל, בפירושו לתהילים 'עץ הדעת טוב', על מאמר הכתוב ²⁷, 'אָמַר נָבֵל בְּלִבּוֹ' -
'נודע, כי הנבל, הוא מי שהוא כפוי טובה,
והנה, הוא מי שמתגאה על בני אדם,
בחושבו, כי אף אם יעשו עמו כל טובות שבעולם, הכל כנגדו כאין,
כי כזה וכזה חייבין לו כל העולם,
ואינו משלם להם טובה, אלא הוא כפוי טובה'.
וזה שנאמר ²⁸, 'לֹא יִקְרָא עוֹד לְנָבֵל נְדִיב' -
היינו, שהנבל סבור, שהכל חייבים להיטיב עמו,
ואילו הוא, לעולם אינו מחזיר להם טובה.
והנה, אמרו רבותינו ז"ל ²⁹, על מאמר הכתוב ³⁰, 'אָמַר נָבֵל', זה עשיו הרשע.
ומובן -
שעמלק, בן בנו של עשיו הרשע, אף הוא בכלל זה.
והיינו, כמבואר, שיסוד זוהמת עמלק, היא הגאווה וגסות הרוח,
ולפיכך, נקרא הוא כפוי טובה, על שם גאוותו, הגורמת לו להיות כפוי טובה.
ואילו במצוות ביכורים, מצינו ³¹, על מאמר הכתוב ³², 'וּבָאתָ אֶל הַפֶּה, אֲשֶׁר
יְהִי בַּיָּמִים הֵהם, וְאָמַרְתָּ אֵלָיו - הַגִּדְתִּי הַיּוֹם לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ, כִּי בָאתִי אֶל הָאָרֶץ -
אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְתִּינִי לָתֵת לָנוּ' - 'שאינך כפוי טובה'.

²⁷ תהילים, יד' - א'.

²⁸ ישעיה, לב' - ה'.

²⁹ מדרש "שחר טוב", (תהילים, יד').

³⁰ תהילים, יד' - א'.

³¹ ספרי, סוף פרשתן.

³² דברים, כו' - ג'.

ומוכח -

כי ביכורים, הוא הניגוד הגמור לכפיית טובה.

ולכן -

הוסמכה מצוות ביכורים לפרשת עמלק, שמידתו כפיית טובה,
כדי להורות, שעל ידי עקירת מידה מגונה זו, זוכים לקיים מצוות ביכורים
כהלכתה".

עוד כתב רבינו זיע"א³³ :

על פי מה דקיימא לן³⁴, "אין 'והיה', אלא לשון שמחה".

ועל פי מה דקיימא לן במצוות ביכורים³⁵, "אין 'והיה', אלא מיד".

שבאה התורה הקדושה להורות לנו, את גודל השמחה וההשתוקקות לביאת
הארץ, משעה שנצטוו לכך.

עוד כתב רבינו זיע"א³⁶ :

"הבה נתבונן בפרשת ביכורים, ונראה, עד כמה חביבה היא לפנינו יתברך,

שהרי משונה מצווה זו משאר מצוות, בזה שטעונה ווידוי.

וכן נראית החביבות, ממה שבשבילה נברא העולם ...

מצינו בחז"ל³⁷, על מאמר הכתוב³⁸, 'וּתְרוּמַת יִדְדְךָ', אלו ביכורים,

ופירש רש"י, דכתיב בהו יד, 'וְלִקַּח הַכֹּהֵן הַטָּהוֹר מִיִּדְךָ'³⁹ ...

³³ שם, בעמודים תשנח'-תשנט'.

³⁴ בראשית רבה, פרשה מג', ג'.

³⁵ ספרי, סוף פרשתן.

³⁶ שם, בעמודים תתיט'-תתכא'.

³⁷ פסחים, לו' ע"ב.

³⁸ דברים, יב' - יז'.

³⁹ דברים, כו' - ד'.

ברם, הט אוזנך, ושמע דברי אמת, מה שכתב המלבי"ם ז"ל, בביאור הכתוב ⁴⁰,
'ויאמר אברהם אל מלך סדם, הרמתי ידי אל יהוה אל עליון, קנה שמים וארץ. אם
מחוט ועד שרוף נעל, ואם אקח מכל אשר לך, ולא תאמר אני העשיתי את אברהם -
ומוסב על היד, שאמר 'הרמתי ידי',

אמר, אם אקח מהשלל דבר, כאילו ידי נצחה ועשתה חיל,

אז תאמר ידי אלי, לאמר, 'אני העשיתי את אברהם',

כמו שנאמר ⁴¹, 'וְאֶמְרָתְךָ בְּלִבְּךָ, כְּחִי וְעֶצֶם יְדֵי עֲשָׂה לִי אֶת הַחֵיל הַזֶּה',

ואיך תאמר ידי שהיא העשירה אותי, אם ה' פעל כל זאת, ולא ידי יד כהה.

נמצינו למדים מדבריו -

כי 'ותרומת נדך' הנאמר בעניין הביכורים, היא כדרך שנאמר באברהם 'הרמתי
ידי',

שהוא הניגוד הגמור, ל-'כחי ועצם ידי' ⁴²,

והיינו, שמוסר הכל לשמים, ואינו מחזיק טיבותא לנפשיה ...

היינו, הכרה פנימית, שהכל עושה ופועל ה' יתברך ...

משום שפרשת ביכורים, מהווה לימוד גדול, ויסוד חזק באמונת ה' יתברך,

שכל הפעולות והמעשים, נעשים מתחילה ועד סוף, על ידי קורא הדורות מראש,
יוצר האדם יתברך שמו".

וביאר רבינו זיע"א:

שמטעם כך, האיש הישראלי, שיודע שכל אשר יש לו נעשה על ידי הבורא
ית"ש,

מכניע את תשוקותיו ורצונותיו, ומשעבד את יצרו, על ידי מצוות הביכורים,

⁴⁰ בראשית, יד', כב' - כג'.

⁴¹ דברים, ח' - יז'.

⁴² דברים, ח' - יז'.

שמביא לכבוד הבורא ית"ש, את כל ראשית פירותיו.

עוד כתב רבינו זיע"א:

שמילת "ראשית" שנאמרה במצוות ביכורים, "ראשית בְּכֹרֵי אֲדָמָתְךָ" ⁴³ - "את ראשית פְּרֵי הָאֲדָמָה" ⁴⁴,

מלמדת, על מידת הענווה.

וכמו שכתב הרב חיד"א זיע"א משמו של רבינו אפרים ⁴⁵, שמילת "בְּרֵאשִׁית" ⁴⁶, היא אותיות "בשארית", המרמז על מידת הענווה.

שכן, רק על ידי הכנעה וענווה, מרגיש האדם את עצמו כמי שאינו,

וממילא, בכוחו לקיים את מצוות הביכורים כדבעי.

ודבר זה, הוא היפך ממעשה עמלק, שהיתה בו גסות הרוח, היפך ממידת הענווה.

ומטעם כן, נסמכה פרשת "זכור" לפרשת "כי תבוא":

באשר מצוות "ביכורים", מלמדת אותנו היאך להפקיע את כוחו של עמלק מן העולם, והוא על ידי מידת "הכרת הטוב".

ומטעם כן, מצוות "ביכורים", מתקנת את חטאו של אדם הראשון:

באשר שורשה, מידת "הכרת הטוב", מתקנת את חטאו של אדם הראשון שהיה "כפוי טובה".

ד. על מאמר הכתוב בפרשתן ⁴⁷, "וַיַּדְבֵּר מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה, לֵאמֹר, הֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁמְעוּ אֵלַי, וְאִידָּהּ יִשְׁמְעֵנִי פְּרָעָה, וְאֲנִי עֶרְל שְׁפָתַיִם", דרשו רבותינו ז"ל ⁴⁸:

⁴³ שמות, כג' - יט'.

שמות, לד' - כו'.

⁴⁴ דברים, כו' - י'.

⁴⁵ בספרו הקדוש "נחל קדומים" (בראשית, א' - א').

⁴⁶ בראשית, א' - א'.

⁴⁷ שמות, ו' - יב'.

"תני רבי ישמעאל, זה אחד מעשרה קלים וחמורין, שפיתובים בתורה",

ונתקשה בזה, הגה"ק בעל "שם משמאל" זיע"א ⁴⁹ :

מה קל וחומר הוא, והלא, טעם הדבר שעם ישראל לא שמעו אל משה רע"ה,
הוא, מחמת שקצרה רוחם בעבודה,

וממילא, מה שייך לומר, "ואיך ישמעני פרעה", והלא אין הדברים דומים זה
לזה?

ובסייעתא דשמיא, בהמשך הדברים נבאר בזה.

ומכל מקום, בעניין זה, מצינו לדבריו של מרנא בעל "חתם סופר" זיע"א ⁵⁰ :

"עיין רמב"ן, שהקשה: 'מהו לאמר', וכי שייך הכא 'לאמר' לאחרים?

ועל דרך דרוש, יש לומר, לפי עניות דעתי -

כי זה הוא מעשרה קל וחומר שבתורה, וחידוש משה רע"ה בכאן, אחת ממידות
התורה,

וביקש מהקדוש ברוך הוא, 'לאמר' בשמו, במתיבתא דלעילא: משה בני כך הוא
אומר!

כמו שמצינו ⁵¹, אֶלְיֶעֶזֶר בְּנֵי אֹמֶר - פָּרָה בֵּת שְׁתֵּים ⁵², וכדומה".

ובסייעתא דשמיא, בהמשך הדברים נבאר בזה.

ה. ידועים ומפורסמים, דברי רבותינו ז"ל במדרש ⁵³ :

"רבי ישמעאל ורבי עקיבא.

⁴⁸ בראשית רבה, פרשה צב, ז'.

⁴⁹ בפרשתן, (שנת תרעג', בד"ה "וידבר").

⁵⁰ בספרו הקדוש על פרשתן, בפסוק זה.

⁵¹ "ילקוט שמעוני", (ריש פרשת "חוקת").

⁵² וכמו שיתבאר לעיל באותיות ח' ט'.

⁵³ בראשית רבה, פרשה מו', ה'.

רבי ישמעאל אומר -

אברהם כהן גדול היה!

שנאמר ⁵⁴, 'נשבע ה' ולא ינחם, אתה כהן לעולם וגוי,

ונאמר להלן ⁵⁵, 'ונמלתם את בשר ערלתכם'.

מהיכן ימול?

אם ימול מן האזן, אינו פשר להקריב!

מן הפה, אינו פשר להקריב!

מן הלב, אינו פשר להקריב!

מהיכן ימול ויהיה פשר להקריב?

הוי אומר, זו ערלת הגוף!

רבי עקיבא אומר -

ארבע ערלות הן!

נאמרה ערלה באזן ⁵⁶, 'הנה ערלה אונם',

ונאמרה ערלה בפה ⁵⁷, 'הן אני ערל שפתים',

ונאמר ערלה בלב ⁵⁸, 'יכל בית ישראל ערלי לב',

ונאמר ערלה בגוף ⁵⁹, 'וערל זכר'.

ונאמר לו ⁶⁰, 'התהלך לפני ויהיה תמים',

⁵⁴ תהילים, קי' - ד'.

⁵⁵ בראשית, יז' - יא'.

⁵⁶ ירמיה, ו' - י'.

⁵⁷ שמות, ו' - ל'.

⁵⁸ ירמיה, ט' - כה'.

⁵⁹ בראשית, יז' - יד'.

אם ימול מן האזן, אינו תמים!

מן הפה, אינו תמים!

מן הלב, אינו תמים!

ומהיכן ימול ויהיה תמים?

הוי אומר, זו ערלת הגוף!

מקרא אמר ⁶¹, 'ובן שמונת ימים, ימול לכם כל זכר, לדתיתכם',

אם ימול מן האזן, אינו שומע!

מן הפה, אינו מדבר!

מן הלב, אינו חושב!

מהיכן ימול ויהיה יכול לחשב?

זו ערלת הגוף!"

ובביאור העניין, כתב הגה"ק רבינו משה אלמושנינו זיע"א ^{62 63} :

"והנה, רבי ישמעאל, אמר דרך כלל -

כי להיות אברהם עליו השלום, כהן לא-ל עליון קונה שמים וארץ,

ליבו ראה בהשקפה צרופה, איזה דרך ישכון אור בתיקון טבע החומר, שיהיה
תיקון כולל.

ואמר: אם ימול מן האוזן, אינו כשר,

כלומר, אם יתוקן הרע, אשר אפשר שימשך מהשמיעה,

הנה, בזה לא יתוקן כי אם המידות הנמשכות מן האוזן, ויתוקן בזה שלא ישמע
לשון הרע וכיוצא באלה הדברים, התלויים בחוש השמע.

⁶⁰ בראשית, יז' - א'.

⁶¹ בראשית, יז' - יב'.

⁶² בספרו הקדוש "תפילה למשה", (מאמר שני, חלק ג', דף קצג').

⁶³ תלמידו של הגה"ק רבינו יוסף טאיטאצק זיע"א.

ואם ימול מן הפה, אינו כשר,
כי לא יתוקנו גם בזה, אלא הדברים התלויים בפה, והוא הדיבור הרע, והאכילה,
והשתיה, וכיוצא באלה.
ואם ימול מן הלב, אינו כשר,
כי גם בזה, לא תתקן רק המחשבה לא הפועל.
הוי אומר, זו עורלת הגוף,
והוא רמז לתיקון כל הגוף!
והנה, בא רבי עקיבא לפרש דברי רבי ישמעאל, ולא כחולק עליו -
ואמר, ד' עורלות הן, כלומר, ב-ד' מקומות צריך תיקון.
אם יתקן האוזן, אינו תמים, כי עדיין חסר תיקון ה-ג' הנשארים,
וכן מן הפה, וכן מן הלב.
הוי אומר, זו עורלת הגוף, והוא כולל לארבעתם.
ופירש העניין, למה לא יהיה תמים,
ואמר, כי אם ימול מן האוזן, אינו שומע, כלומר, לא יתקן כי אם השמיעה, אשר
לא ישמע לקול מלחשים,
ואם מן הפה, אינו יכול לדבר, ובזה יתקן גם הדיבור הרע והבלתי נאות,
ואם מן הלב, אינו יכול לחשוב מחשבות רעות, אך אומנם יפעל הפעולות
הפחותות והמגונות.
הוי אומר, זו עורלת הגוף, וזה תיקון כל כללות החומריות,
ולזה, הוסכם להיות באיבר המיוחד ההוא, אשר הוא סיבת תיקון כל הגוף
כראוי".

1. על מאמר הכתוב בפרשת "בראשית" ⁶⁴, "וַיַּעַשׂ יְהוָה אֱלֹהִים, לְאָדָם
וּלְאִשְׁתּוֹ, כְּתַנּוֹת עוֹר, וַיִּלְבָּשֵׁם", כתב ה-"זוהר הקדוש" ⁶⁵ :

⁶⁴ בראשית, ג' - כא'.

שקודם שחטאו אדם הראשון וחווה, עשה להם הבורא ית"ש "פְּתָנוֹת אֹר",
ברם, לאחר שחטאו, עשה להם הבורא ית"ש "פְּתָנוֹת עֹר", מן העור של הנחש.
ובעניין זה, מצינו לדבריו של מרנא בעל "חתם סופר" זיע"א ⁶⁶ :

"נראה לי -

דאחר שהלבישם הקדוש ברוך הוא, פְּתָנוֹת עֹר על כל גופם,
ובניהם אחריהם, נולדו בלי מלבוש פְּתָנוֹת עֹר ההוא.
אבל, השאיר הקדוש ברוך הוא בכל גוף, עורלת הגיד, שהוא שיור מ-פְּתָנוֹת עֹר
שהיה על כל הגוף,
והשאיר בהם שריד הזה לעולם, לזכר חטאם נגד פניהם, לבושה וכלימה,
ולחרפת עולם.

אומנם, מי שרוצה לתקן חטא עץ הדעת, ולהסיר זוהמת הנחש,
יסיר חרפתו, וימול בשר עורלתו, לאות ברית בינו לבין אלוקיו, וזהו מצוות מילה
בבני אברהם אבינו ע"ה ...

ומשום הכי, נקרא אברהם אבינו ע"ה 'תמים', בהסר העורלה ובגילוי העטרה".

ז. בטעם גזירת השעבוד בארץ מצרים, דרשו רבותינו ז"ל ⁶⁷ :
"רַבְּנָן פְּתַחְיָן פְּתָחָא לְהַאי קָרָא ⁶⁸, 'בַּה' בְּגָדוֹ כִּי בָנִים זָרִים יִלְדוּ - עֲתָה יֵאָכְלֻם חֻדָּשׁ
אֶת חֻלְקֵיהֶם',

לְלַמֶּדְךָ, כְּשִׁמַּת יוֹסֵף הִפְרוּ בְרִית מִלָּה ⁶⁹, אָמְרוּ נְהִיָּה כְּמִצְרִים.

⁶⁵ "תיקוני הזהר", (תיקון נח', דף צב' ע"ב).

⁶⁶ בספרו הקדוש על פרשת "לך לך", (דף נה' ע"א, ד"ה "התהלך").

⁶⁷ שמות רבה, פרשה א', ח'.

⁶⁸ הושע, ה' - ז'.

⁶⁹ במסכת סנהדרין (מד' ע"א), למדנו:

"אמר רבי אילעא משום רבי יהודה בר מספרתא, עכן, מושך בערלתו היה.

מכאן אתה למד, שמשנה מלן ביציאתן ממצרים.
וכיון שעשו כן, הפך הקדוש ברוך הוא האהבה שהיו המצרים אוהבין אותו,
לשנאה,
שנאמר⁷⁰, 'הפך לבם לשנא עמו להתנכל בעבדיו',
לקיים מה שנאמר⁷¹, 'עתה יאכלם חדש את חלקיהם'."
וממוצא הדברים, נשכיל ונבין:
שבאותה השעה שעם ישראל הפרו את ברית המילה, חזרו למקומן שאר ה-ג'
עולות⁷²: עורלת האזן, עורלת הלב, ועורלת הפה,
וכמו כן, חזרה למקומה זוהמת חטאו של אדם הראשון⁷³.
והנה, על מאמר הכתוב בריש פרשת "ויקרא"⁷⁴, "ויקרא אל משה, וידבר יהוה
אליו, מאהל מועד, לאמר", נביא בזה ג' עניינים. וכדלהלן:

כתיב הכא (יהושע, ז' - יא'), 'וגם עברו את בריתי',

וכתיב התם (בראשית, יז' - יד'), 'את בריתי הפר'."

והנה, רבינו הרש"ש (שם), הביא לדברי הגמרא במסכת יבמות (עב' ע"א):

"את בריתי הפר' - לרבות את המשוך."

ומבואר:

שאין הכוונה, שעם ישראל לא קיימו מצוות ברית מילה כלל ועיקר,

אלא, שהם היו מושכים את עורלותיהם,

ומה שמלן משה רע"ה ביציאתם ממצרים, הוא מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא הוא, וכמבואר במסכת
יבמות הנ"ל.

⁷⁰ תהילים, קה' - כה'.

⁷¹ הושע, ה' - ז'.

⁷² וכמו שנתבאר לעיל באות ה'.

⁷³ וכמו שנתבאר לעיל באות ו'.

⁷⁴ ויקרא, א' - א'.

א. כתב "בעל הטורים" זיע"א :

"א' ד-וִיקְרָא, זעירא,

שמשה לא רצה לכתוב, אלא וִיקְרָא, כדרך שנאמר בבלעם⁷⁵,

כאילו לא נראה לו השם, אלא במקרה.

ואמר לו הקדוש ברוך הוא, לכתוב גם האל"ף, וכתבה קטנה".

וכתב על זה מו"ז הגה"ק רבינו יעיש קריספין זיע"א⁷⁶ :

"אם כן, ספר הקדוש התחיל במידה הכלולה מכל המידות, דהיינו מידת הענווה,

כדי ללמד דעת, את העם הבאים ללמוד ולהבין בתורת א-להים חיים,

תחילת כל, צריך שיהיה בו מידת הענווה, דבה נִשְׁתַּבַּח אדון הנביאים⁷⁷.

ואם יש בו מידת הענווה, ודאי הוא שיצליח בלימודו, בכל אשר יפנה ישכיל ...

עוד אקדים בזה, מה שכתב הרב 'כלי יקר' ... אל"ף, מלשון 'וַאֲאֶלְפָּד חֲכָמָה'⁷⁸,

שהלמדן, צריך שיהיה עניו, לכך האל"ף זעירא. עד כאן דברי קודשו.

אם כן, מתמונת האל"ף, יבין וישכיל, כמה צריך להשפיל עצמו,

דקל וחומר, ממשה רבינו ע"ה ...

אי נמי, 'וִיקְרָא', ראשי תיבות, ב' פעמים -

והלמדן יראה קטנות רושם אל"ף, ובזה יקטין עצמו⁷⁹ קדוש רצוי וִיקְרָא".

⁷⁵ וכמאמר הכתוב (במדבר, כג' - ד'), "וִיקְרָא אֱלֹהִים אֶל בִּלְעָם, וַיֹּאמֶר אֵלָיו, אֵת שְׂבַעַת הַמַּזְבְּחֹת עִרְכָּתִי, וְאֶעֱלֶה פָּר וְאֵיל בַּמִּזְבֵּחַ".

⁷⁶ בספרו הקדוש "פרח שושנה".

⁷⁷ וכמאמר הכתוב (במדבר, יב' - ג'), "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד, מְכַל הָאָדָם אֲשֶׁר עָלָיו, הָאֲדָמָה".

⁷⁸ איוב, לג' - לג'.

⁷⁹ שכן, האות ע' מתחלפת עם האות א', באותיות אחה"ע.

וכמו שכתב ה"זוהר הקדוש" בכמה מקומות (חלק א', דף פ' ע"ב. חלק ב', דף קכג' ע"א. חלק ג', דף רכח' ע"א. חלק ג', דף רצה' ע"ב).

ב. כתב בספר הקדוש "בת עין" ⁸⁰ :

שבחינת "לב נשבר", וכמאמר הכתוב ⁸¹ , "זבחי אלהים רוח נשברה, לב נשבר
ונדפה, אלהים לא תבזה",
הוא, "יו" ⁸² .

והנה, "יו", עולה בגימטריא למניין 16,

שהוא חצי ממניין "לב", שעולה בגימטריא למניין 32.

" ⁸³ וזהו 'וי-קרא אל משה', היינו, בחינת 'יו' - קרא אל משה,

שעל ידי השפלות שהיתה במשה רע"ה, שהוא בחינת 'יו' - שהוא חצי ממילת
'לב',

זכה משה רע"ה, וגרם לעצמו המשכת קדושה, הנרמזת בבחינת ה-"קריאה".

וזהו 'ויקרא' - א' זעירא ⁸⁴ ,

שאותה אות א' זעירא, מרמזת על בחינת ההכנעה שהיתה במשה רע"ה,

שבחינה זו, גרמה לו, להמשכת השראת השכינה, מאלופו של עולם ברוך הוא".

ג. דרשו רבותינו ז"ל ⁸⁵ :

"מִכֶּן אָמְרוּ -

כָּל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת, נִבְלָה טוֹבָה הֵימָנוּ!

⁸⁰ דרוש לפרשת החודש.

⁸¹ תהילים, נא' - יט'.

⁸² עיין "פרי עץ חיים", (שער השופר, פ"א),

ובספר "עמק המלך", (שער עולם התהו, פכ"ה).

⁸³ לשונו הקדוש של רבינו זיע"א, במעט שינויי לשון, למען ירוץ הקורא בהם.

⁸⁴ שכן, האות א' של מילת "ויקרא", כתובה בספר התורה באות קטנה (זעירא).

ועיין עוד מה שכתב בזה ה"זוהר הקדוש" (חלק א', דף רלד' ע"ב. ובחלק ג', דף נג' ע"ב).

⁸⁵ ויקרא רבה, פרשה א', טו'.

תדע לך, שכן, צא ולמד ממשנה -

אבי החכמה, אבי הנביאים, שהוציא ישראל ממצרים, ועל ידו נעשו כמה נסים
במצרים ונוראות על ים סוף, ועלה לשמי מרום והוריד תורה מן השמים, ונתעסק
במלאכת המשכן,

ולא נכנס לפני ולפנים, עד שקרא לו!

שנאמר ⁸⁶, 'ויקרא אל משה'.

ומעתה, צא ולמד :

דהנה, מילת "אלף", בבחינת "אלף זעירא", אשר היתה שייכת בו במשה רע"ה,
הינה נוטריקון בראשי התיבות של: אזון, לב, פה,

ומחמת שמה רע"ה נולד כשהוא מהול ⁸⁷, ולא היתה בו הבחינה של "הפרו
ברית מילה" ⁸⁸,

אזי, הוא זכה להכניע את אותם ג' העורלות ⁸⁹, בבחינת "אלף זעירא", ובבחינת
"תלמיד חכם שיש בו דעת", אשר הביאתו לידי תכלית מידת הענווה.

ח. ידועה ומפורסמת לכל, סוגיית "תנורו של עכנאי" ⁹⁰, ובביאור הסוגיא כתב
רבינו ניסים גאון זיע"א ⁹¹ :

"ולפי שהוא קשה, ומשתבשין בפירושה, ישר בעיני לפרש תורף דבריה בקיצור, כפי
שלמדתי מדברי אדוננו האיי גאון ז"ל.

החלוקה היתה בין רבי אליעזר והחכמים חבריו -

⁸⁶ ויקרא, א' - א'.

⁸⁷ סוטה, יב' ע"א.

⁸⁸ שמות רבה, פרשה א', ח'.

⁸⁹ וכמו שנתבאר לעיל באות ה'.

⁹⁰ בבא מציעא, נט' ע"ב.

⁹¹ ברכות, יט' ע"א.

בתנור שנעשה חוליות של טיט מתחילתו, ואחר כך, הניחו אותן החוליות אחת על גבי חברתה, עד שנגמר התנור ועמד על מתכונתו,

וכשהיו מרכיבין החוליות אחת על גבי חברתה, היו נותנין חול בינתיים.

סבר רבי אליעזר - כי זה התנור, הואיל והחול נתון בין כל חוליא וחוליא, וכשמבקש אדם לפורקו ולהחזירו חוליות כמו שהיה מתחלה, יכול הוא,

לפי כי חוליות שלו לא נדבקו זו בזו, ולא נצמדו זו לזו,

ולפיכך, יהא דינו עכשיו בשעה שהוא מוקם, כדין שהיה לחוליות שלו קודם הקמתו -

ואם נפל באווירו של זה התנור שרץ, אינו מטמא,

ולא יהא דינו, כדין התנור שחוליותיו מצומדין ומדובקין זו בזו, שאמר בו הכתוב ⁹², 'תִּנּוֹר וְכִירִים יִתָּצוּ'.

והחכמים החולקים עליו - לא היה אצלם הפרש, בין נתן חול בין החוליות שלו, בין לא נתן,

אלא, בין כך ובין כך, טמא הוא אצלם, כדין שאר כלי חרש שמיטמאין מאווירן".

ובביאור הסוגיא ומעשיה, מצינו בגמרא ⁹³ :

"נתן התם, חתכו חוליות, ונתן חול בין חוליא לחוליא,

רבי אליעזר - מטהר, וחכמים - מטמאין.

וזה הוא תנור של עכנאי.

מאי עכנאי?

אמר רב יהודה אמר שמואל, שהקיפו דברים כעכנא זו, וטמאוהו.

תנא, באותו היום, השיב רבי אליעזר כל תשובות שבעולם, ולא קיבלו הימנו.

אמר להם, אם הלכה כמותי, חרוב זה יוכיח -

⁹² ויקרא, יא' - לה'.

⁹³ בבא מציעא, נט' ע"ב.

נעקר חרוב ממקומו מאה אמה,

ואמרי לה, ארבע מאות אמה.

אמרו לו, אין מביאין ראייה מן החרוב.

חזר ואמר להם, אם הלכה כמותי, אמת המים יוכיחו -

חזרו אמת המים לאחוריהם.

אמרו לו, אין מביאין ראייה מאמת המים.

חזר ואמר להם, אם הלכה כמותי, כותלי בית המדרש יוכיחו -

הטו כותלי בית המדרש ליפול.

גער בהם רבי יהושע, אמר להם, אם תלמידי חכמים מנצחים זה את זה בהלכה,

אתם מה טיבכם?

לא נפלו, מפני כבודו של רבי יהושע,

ולא זקפו, מפני כבודו של רבי אליעזר, ועדיין מטין ועומדין.

חזר ואמר להם, אם הלכה כמותי, מן השמים יוכיחו -

יצאתה בת קול, ואמרה, מה לכם אצל רבי אליעזר, שהלכה כמותו בכל מקום.

עמד רבי יהושע על רגליו, ואמר ⁹⁴, 'לא בְּשָׁמַיִם הָיָא' ...

כבר נתנה תורה מהר סיני, אין אנו משגיחין בבת קול -

שכבר כתבת בהר סיני בתורה ⁹⁵, 'אַחֲרַי רַבִּים לְהִטּוֹת'.

אשכחיה רבי נתן לאליהו,

אמר ליה, מאי עביד קודשא בריך הוא בההיא שעתא?

אמר ליה, קא חייך, ואמר, נצחוני בני נצחוני בניי."

⁹⁴ דברים, ל' - יב'.

⁹⁵ שמות, כג' - ב'.

והנה, בתכלית מחלוקתם, ובתכלית הפועל היוצא ממנה, כתב רבינו הרי"ח הטוב זיע"א⁹⁶ :

"דע, כי בוודאי הגמור, כל האותות אשר עשו מן השמים לעזור את רבי אליעזר, וגם יציאת בת קול לעזרתו,

הכל היה בהשגחה מאת השם יתברך, לתיקון העולם מכאן ולהבא, לעשות בזה יסוד חזק ואמיץ ונכון וקיים לדברי תורה, שלא יבוא שום חכם וזקן, אפילו אם הוא גדול בחכמה, ויחיד בדורו, להורות מה שליבו גוזר היפך רבים - ובזה תרבה המחלוקת, ותהיה התורה כעשרה תורות.

והיה גלוי וידוע לפני הקדוש ברוך הוא, שהחכמים ההם תקיפים ואמיתיים, ואף על פי שיראו אות ומופת, וגם ישמעו דברי בת קול מכרזת לסייע דברי היחיד, הם לא ירצו לבטל מה שכתוב בתורה⁹⁷, 'אַחֲרֵי רַבִּים לְהִטָּת', **לבלתי יִסְתְּרוּ דבר אחד מן התורה.**

ולכן, גזר הקדוש ברוך הוא לעשות כל האותות הנסיים האלה, וגם יציאת בת קול,

ובכל זה לא ישגיחו החכמים לבטל דבר אחד מן התורה, **דאז בזה נעשה יסוד גדול מיוסד לדורות הבאים, שלא יוכל אחד לבטל אות אחת מן התורה,**

כי בשומעם שכל האותות האלה וגם הכרזת בת קול לא הועילו, **מי יוכל לפתוח פיו לבטל אות אחת מן התורה?**

ומי יוכל להראות אותות ומופתים כאלה לפני אנשי דורו, כדי לקיים דבריו לבטל אות אחת מן התורה?

ובוודאי, פרסום גדול ונורא הנעשה בדבר זה, יהיה זכרוננו קיים עד סוף כל הדורות.

ועתה בין תבין, כי אף על פי שנעשה אחר כך צער גדול לרבי אליעזר בעניין זה,

⁹⁶ בספרו הקדוש "בן יהוידע".

⁹⁷ שמות, כג' - ב'.

הנה, זכות הוא לו,

מאחר דעניין זה, נעשה יסוד חזק ואמיץ לקיום דברי תורה ולבטל המחלוקות, ועל רבי אליעזר נאמר בעניין זה ⁹⁸, 'מגלגלין זכות על ידי זכאי'."

ובנותן עניין, העירני בזה מו"ר הגה"צ רבי שלמה פרשה שליט"א, לעיין בדברי רבינו המהר"ל זיע"א מפראג ⁹⁹ :

שפירש לדברי הקדוש ברוך הוא, "נצחוני בני, נצחוני בני" ¹⁰⁰, מלשון "נצחיות", והיינו :

שאמר הקדוש ברוך הוא באותה השעה, על ידי שלא נתפתו חכמי ישראל לכל אותם הניסים, נעשתה תורה "נצחית" כנתינתה מסיני,

אשר אין איש שיוכל לשנותה.

וכלשונו הקדוש והטהור של רבינו זיע"א :

"אבל הדבר שהוא קיים - עומד בלי שינוי, הוא הכלל שאין לו השתנות,

ולפיכך, בסיני שניתנה תורה נצחית קיימת בלא שינוי, נתן לישראל אחר רבים להטות.

ובזאת המעלה העליונה רצו, ולא במדרגת בת קול.

אמנם, אם זר בעיניהם מה שאמר שהקדוש ברוך הוא חייד ואמר נצחוני בני,

דבר זה יתבאר, כי זהו השמחה היתירה שיש לפני הקדוש ברוך הוא, כאשר בניו שלו יש בהם מן השלימות,

עד שהוא יתברך עושה רצונם."

⁹⁸ שבת, לב' ע"א.

בבא בתרא, קיט' ע"ב.

סנהדרין, ח' ע"א.

⁹⁹ בספרו הקדוש "באר הגולה", (הבאר הרביעי).

¹⁰⁰ וכפי שאמר אליהו הנביא לרבי נתן.

והמעין בדברי רבינו ניסים גאון זיע"א¹⁰¹, יראה, שהקדים לדברי רבותינו זיע"א, וזה לשון קודשו:

"וזה שאמרו¹⁰², 'יצאת בת קול ואמרה, מה לכם אצל רבי אליעזר, שהלכה כמותו בכל מקום', ראיתי בו ב' תשובות -

האחת, כי בת קול לא אמרה שהלכה כמותו בדבר זה, אלא בכל מקום סתם הוא שאמרה,

ואפשר לומר, כי בכל מקום זולתי זה המקום היתה כוונתה, או מה שדומה לו, שטעמו שאין הלכה כרבי אליעזר בזה הדבר, ויהיו דברי בת קול נכוחים וקיימים.

והשנית, שלא היתה הכוונה, אלא לנסות את החכמים, אם יניחו הקבלה שבידם והגמרא שבפיהם בשביל בת קול, ואם לאו!

ודומה למה שכתב¹⁰³, 'כִּי מִנְסָה ה' אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם'.

והנה, נודע עם כל זאת, בירור קבלתם,

וזה שאמר רבי יהושע - 'לֹא בְּשִׁמּוֹתָיָא¹⁰⁴,

כלומר, כי תורת ה' תמימה, וכבר נִתְּנָה לנו בסיני, והודיענו כי אינו מחליף ממנה דיבור אחד,

ואין בתורתנו חסרון ולא ספק, כדי שנצטרך אל רְאִיָּה מן השמים".

והנה, מצינו באבות דרבי נתן¹⁰⁵:

"מה היה תחילתו של רבי אליעזר בן הורקנוס?

בן עשרים ושתים שנה היה, ולא למד תורה.

¹⁰¹ ברכות, יט' ע"ב.

¹⁰² בבא מציעא, נט' ע"ב.

¹⁰³ דברים, יג' - ד'.

¹⁰⁴ דברים, ל' - יב'.

¹⁰⁵ נוסחא א', פרק ו', פסקא ג'.

פעם אחת, אמר, אלך ואלמוד תורה, לפני רבן יוחנן בן זכאי.
אמר לו אביו הורקנוס, אי אתה טועם, עד שתחרוש מלא מענה,
השכים, וחרש מלא מענה.
אמרו, אותו היום ערב שבת היה, הלך וסעד אצל חמיו,
ויש אומרים, לא טעם כלום מ-ו' שעות של ערב שבת, עד ו' שעות של מוצאי שבת.
כשהוא הולך בדרך, ראה אבן, הרימה, ונטלה ונתנה לתוך פיו,
ויש אומרים, גללי הבקר היה.
הלך, ולן באכסניא שלו.
הלך, וישב לו לפני רבן יוחנן בן זכאי בירושלים, עד שיצא ריח רע מפיו,
אמר לו רבן יוחנן בן זכאי, אליעזר בני, כלום סעדת היום?
שתק,
שוב אמר לו, ושתק.
שלח וקרא לאכסניא שלו,
אמר להם, כלום סעד אליעזר אצלכם?
אמרו לו, אמרנו, שמא אצל רבי היה סועד,
אמר להם, אף אני אמרתי, שמא אצלכם היה סועד,
ביני וביניכם, אבדנו את רבי אליעזר מן האמצע.
אמר ליה, כשם שיצא לך ריח רע מפידך, כך יצא לך שם טוב בתורה.
שמע עליו הורקנוס אביו, שהיה לומד תורה אצל רבן יוחנן בן זכאי,
אמר, אלך ואדיר אליעזר בני מנכסי.
אמרו, אותו היום רבן יוחנן בן זכאי יושב ודורש בירושלים, וכל גדולי ישראל
יושבין לפניו,
שמע עליו שבא, הושיב לו שומרין,

אמר להם, אם בא לישב אל תניחוהו,

בא לישב, ולא הניחוהו.

היה מדלג ועולה, עד שהגיע אצל בן ציצית הכסת, ואצל נקדימון בן גוריון, ואצל
בן כלבא שבוע, היה יושב ביניהם - ומרתת.

אמרו, אותו היום נתן עיניו רבן יוחנן בן זכאי ברבי אליעזר, ואמר ליה, פתח
ודרוש,

אמר ליה, איני יכול לפתוח,

דחק עליו, ודחקו עליו התלמידים, עמד, ופתח ודרש בדברים שלא שמעתן און
מעולם,

כל דבר ודבר שיצא מפיו, עמד רבן יוחנן בן זכאי על רגליו, ונשקו על ראשו -

ואמר לו, רבי אליעזר - רבי, אמת למדתני.

עד שלא הגיע [עת] לצאת, עמד הורקנוס אביו על רגליו, ואמר -

רבותי, אני לא באתי אלא להדיר אליעזר בני מנכסיי,

עכשיו כל נכסיי יהיו נתונים לאליעזר בני, וכל אחיו פטורין, ואין להן בהן כלום."

והנה, מצינו במסכת סוכה ¹⁰⁶ :

"מעשה ברבי אליעזר, ששבת בגליל העליון, ושאלוהו, שלושים הלכות, בהלכות
סוכה,

שתיים עשרה, אמר להם שמעתי!

שמונה עשר, אמר להם לא שמעתי!

רבי יוסי ברבי יהודה אומר, חילוף הדברים -

שמונה עשר, אמר להם שמעתי!

שתיים עשרה, אמר להם לא שמעתי!

אמרו לו, כל דבריד, אינן אלא מפי השמועה?

¹⁰⁶ כח' ע"א.

אמר להם, הזקנתוני לומר דבר שלא שמעתי מפי רבותי!

מימי לא קדמני אדם בבית המדרש, ולא ישנתי בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי, ולא הנחתי אדם בבית המדרש ויצאתי, ולא שחתי שיחת חולין, **ולא אמרתי דבר שלא שמעתי מפי רבי מעולם.**

אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי -

מימיו לא שח שיחת חולין, ולא הלך ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין, ולא קדמו אדם בבית המדרש, ולא ישן בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי, ולא הרהר במבואות המטונפות, ולא הניח אדם בבית המדרש ויצא, ולא מצאו אדם יושב ודומם אלא יושב ושונה, ולא פתח אדם דלת לתלמידיו אלא הוא בעצמו, **ולא אמר דבר שלא שמע מפי רבו מעולם,** ולא אמר הגיע עת לעמוד מבית המדרש, חוץ מערבי פסחים וערבי יום הכפורים.

וכן היה רבי אליעזר, תלמידו, נוהג אחריו.

והנה, מצינו לעיל ¹⁰⁷, **שרבי אליעזר בן הורקנוס היה דורש בדברים "שלא שמעתן און מעולם",**

ומאידך, עוד מצינו לעיל ¹⁰⁸, **שרבי אליעזר בן הורקנוס העיד על עצמו - "ולא אמרתי דבר שלא שמעתי מפי רבי מעולם",**

ולכאורה, שהדברים סותרים זה לזה?

ובביאור העניין, ביאר הגה"ק רבי אברהם יצחק הכהן קוק זיע"א ¹⁰⁹:

שמחמת דביקותו של רבי אליעזר בן הורקנוס, בתורתו של רבו - רבן יוחנן בן זכאי,

גם כאשר הוא היה לומד דברים חדשים, הרי שרבו היה עומד לנגד עיניו בכל עת, היאך הוא לומד ורואה את פני הדברים.

¹⁰⁷ "אבות דרבי נתן", (נוסחא א', פרק ו', פסקא ג').

¹⁰⁸ סוכה, כח' ע"א.

¹⁰⁹ "מאמרי הראי"ה", (מכתבים, על הגאון רבי אברהם מסוכטשוב זצ"ל).

עוד מצינו בגדולתו, כדלהלן:

א. במסכת אבות ¹¹⁰, העיד עליו רבן יוחנן בן זכאי - רבו:

"בזר סוד, שאינו מאבד טפה".

עוד אמר שם רבן יוחנן בן זכאי:

"אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים, ואליעזר בן הורקנוס בכף שניה, מכריע את כלם".

ב. במסכת סנהדרין ¹¹¹, העיד רבי אליעזר בן הורקנוס על עצמו:

"נטל שתי זרועותיו, והניחן על ליבו,

אמר, אוי לכם שתי זרועותיי, שהן כשתי ספרי תורה שנגללין.

הרבה תורה למדתי, והרבה תורה לימדתי.

הרבה תורה למדתי - ולא חסרתי מרבתי אפילו ככלב המלקק מן הים,

הרבה תורה לימדתי - ולא חסרוני תלמידי אלא כמכחול בשפופרת.

ולא עוד, אלא, שאני שונה שלוש מאות הלכות בבהרת עזה, ולא היה אדם ששואלני בהן דבר מעולם.

ולא עוד, אלא, שאני שונה שלוש מאות הלכות, ואמרי לה שלושת אלפים הלכות, בנטיעת קשואין, ולא היה אדם שואלני בהן דבר מעולם, חוץ מעקיבא בן יוסף".

ג. בתלמוד ירושלמי ¹¹², מצינו:

שהיה רבי אליעזר בן הורקנוס, רבו של רבי עקיבא במשך יג' שנים.

ד. במסכת סנהדרין ¹¹³, מצינו:

¹¹⁰ פ"ב מ"ח.

¹¹¹ ס"ח ע"א.

¹¹² פסחים, פ"ו ה"ג.

¹¹³ י"ז ע"ב.

שהיה רבי אליעזר בן הורקנוס אחד מארבעה חכמי הסנהדרין ביבנה, שהיו בקיאים בשבעים לשון.

ה. במסכת סוטה ¹¹⁴, מצינו :

"משמת רבי אליעזר, נגנז ספר תורה".

ו. בשעת פטירתו של רבי אליעזר בן הורקנוס, קרא עליו תלמידו - רבי עקיבא ¹¹⁵ :

"אבי אבי רכב ישראל ופרשיו,

הרבה מעות יש לי, ואין לי שולחני להרצות".

ט. והנה, עוד ישכיל המתבונן על דבר אמת, את עניין שורש נשמתו של רבי אליעזר בן הורקנוס, וכפי שיתבאר להלן.

ב"זוהר חדש" ¹¹⁶, מצינו :

"ועל דיהב עיטא למרמי לבירא, איתפס איהו בבירא, ואשתזיב.

נדא איהו רבי אליעזר הגדול, כד תפשוהו למינות, ויהבוהו בבירא, ואשתזיבת נשמתיה דראובן" ¹¹⁷.

ובביאור הדברים, נעתיק בזאת, את לשונו הקדוש והטהור של הגה"ק בעל "בני יששכר" זיע"א ¹¹⁸ :

"רבי אחא בשם רבי יוסי בר חנינא אומר -

¹¹⁴ מט' ע"ב.

¹¹⁵ סנהדרין, סח' ע"א.

¹¹⁶ "מדרש הנעלם", (מדרש איכה, מאמר ב' - עשרה הרוגי מלכות).

¹¹⁷ ותרגום דבריו הקדושים:

ועל שנתן {-ראובן-} העצה לזרקו לבאר, הוא נתפס בבאר, ונצל.

נזהו רבי אליעזר הגדול, כשתפשוהו למינות, ונתנוהו בבאר, ונצלה נשמתו של ראובן.

¹¹⁸ מאמרי חודש תשרי, מאמר יב'.

בשעה שעלה משה למרום, שמע קולו של הקדוש ברוך הוא שיושב ועוסק בפרשת פרה, ואמר הלכה בשם אומר: אליעזר בני אומר - פרה בת שתים, עגלה בת שנתה.

אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא: רבון העולמים, העליונים והתחתונים ברשותך, ואתה יושב ואמר הלכה משמו של בשר ודם?

אמר לו: משה, צדיק אחד עתיד לעמוד בעולמי, ועתיד לפתח בפרשת פרה תחלה, רבי אליעזר אומר - פרה בת שתים, עגלה בת שנתה.

אמר לפניו: רבנו של עולם, יהי רצון שיצא מחלצי!

אמר לו הקדוש ברוך הוא: חידך, שיצא מחלציך!

הדא הוא דכתיב ¹¹⁹, 'ושם האחד אליעזר', ושם אותו המיוחד - אליעזר.

עד כאן לשון הפסיקתא רבתי ^{120 121}.

הנה, כל דרשת הפסיקתא, הוא לתרץ למה אמר הכתוב 'ושם האחד אליעזר', הוזה ליה למימר 'ושם השני וכו'.

אבל קשה הדבר מאד להבין, דהנה לו יהיה שהיה הדבר בקבלה אצלם שכך היה המעשה, וזה הוא הרמז בתורה,

אף על פי כן, יש לתמוה הפלא ופלא, מהו החשק הנמרץ שחשק משה שיצא זה מחלציו - על אומרו פרה בת שתים וכו'...

ונראה לי -

דהנה, סתם רבי אליעזר, הוא רבי אליעזר הגדול - רבי אליעזר בן הורקנוס,

וידוע, דבעבור זה נקרא רבי אליעזר הגדול, על שהיה גלגול ראובן בכור ישראל.

¹¹⁹ שמות, יח' - ד'.

¹²⁰ פרק יד'.

וכן הוא בדברי המדרש - במדבר רבה, פרשה יט', ז'.

¹²¹ "ילקוט שמעוני", (ריש פרשת "חוקת").

על כן, הוא ניצול מן גזירת עשרה הרוגי מלכות¹²², רק נתפס והשליכוהו אל הבור וניצול אחר כך¹²³, כמו שפסק על יוסף - 'הַשְּׁלִיכוּ אֹתוֹ אֶל הַבּוֹר ... לְמַעַן הַצִּיל אֹתוֹ וְכוּ'¹²⁴.

ושארי השבטים שמכרוהו, נתגלגלו בעשרה הרוגי מלכות, וקבלו עונשן על שגרמו ליוסף אבידת עשרה טיפין דאזדריקו למגנא¹²⁵,

על כן, כאשר סיפר רבן יוחנן בן זכאי - רבו של רבי אליעזר שְׂבָחוּ, הנה שיבחו 'בור סיד שאינו מאבד טיפה'¹²⁶ ...

והנה, להיות רבי אליעזר גלגול ראובן - שפתח בתשובה תחילה, כמו שאמרו חז"ל¹²⁷ -

אמר הקדוש ברוך הוא לראובן, אתה פתחת בתשובה תחילה,
חייד, שבן בנד עומד ופותח בתשובה תחילה,
ומנו?

הושע וכו' ...

לו יאתה לפסוק הדין וההלכה של זמני וְעִתּוֹתַי התשובה ...

והנה, ג' זמנים לְהַפְסֻקוֹת הדין בבית דין של מעלה -

היינו, בראש השנה יכתבון, וביום צום כיפור יחתמון, ובהושענא רבה גמר החתימה מסירת הפתקין, כמו שכתב בזוהר¹²⁸, אם כן, הוא כעין בית דין של מטה, אשר נעשה עניינם בכתיבה וחתימה ומסירה ...

¹²² שהיו גלגולי שבטים שמכרו את יוסף.

¹²³ עבודה זרה, טז' ע"ב.

¹²⁴ בראשית, לז' - כב'.

¹²⁵ "תיקוני זוהר", (דף קי' ע"א).

¹²⁶ אבות, פ"ב מ"ח.

¹²⁷ בראשית רבה, פרשה פד', יט'.

¹²⁸ חלק ג', דף לא' ע"ב.

והנה, לפי זה תתבונן -

כשעלה משה למרום, שמע קולו של הקדוש ברוך הוא, שאמר בשם רבי אליעזר¹²⁹, 'פרה בת שתיים',

הנה, רמז בדברים -

המתקת הדינים להתהוות מן פ"ר פר"ה, הנה הוא רק בת שתיים, היינו ב' פעמים, בזמן הכתיבה בראש השנה, ובחתימה ביום הכפורים, ואחר כך, אם יביא כל אילי נביות וכו', אין מוחלין לו¹³⁰,

והשם יתברך, השמיע זה למשה סוד הדעת, כדי שהוא יוסיף עוד זמן אחד מדעתו ...

אזי, ביקש משה שהוא סוד הדעת, שיצא רבי אליעזר בעל המאמר הזה מחלציו, ויהיה בו בחינת הדעת, ויתארך עוד זמן אחד לתשובה ולהמתקת הדינים נגד בחינת הדעת,

ונתרצה לזה השם יתברך,

כי לבעבור זה השמיע זה השם יתברך למשה ... הדא הוא דכתיב 'וְשֵׁם הָאֶחָד אֱלִיעֶזֶר',

וְאֶרְכָּה נִיתֵן לְשִׁבְיָם, להמתיק מעליהם הדינים עד יום הושענא רבה במסירת הפתקין.

ומעתה, תתבונן מה דאיפליגו בגיטין¹³¹, אי עדי חתימה כרתי, אי עדי מסירה כרתי,

ואיפסק להלכה, 'עדי מסירה כרתי' -

כן להלכה גם כן בגובהי מרומים, כמו שאנחנו פוסקין ההלכה בבית דין של מטה, כן פוסקים גם כן בבית דין של מעלה ...

¹²⁹ גלגול ראובן, הבעל תשובה תחילה.

¹³⁰ ראש השנה, יז' ע"ב.

¹³¹ כג' ע"א.

ותבין לפי זה, החולקים במשנתנו בזאת ההלכה, הלא המה רבי מאיר - סבירא ליה עדי חתימה כרתי, ורבי אליעזר - סבירא ליה עדי מסירה כרתי ... הוא הוא רבי אליעזר (הגדול), דאמר 'פרה בת שתיים' כנ"ל, וביקש משה רחמים שיצא מחלציו, והסכים הקדוש ברוך הוא על ידו, על כן, פסק עדי מסירה כרתי, והלכתא כוותיה".

והנה, כתב הגה"ק רבינו אליהו הכהן האיתמרי זיע"א¹³², משם רבינו האר"י זיע"א:

שהיה רבי אליעזר בן הורקנוס, ניצוץ מנשמת משה רע"ה.

ודבריו הקדושים, יובנו ביותר, על פי מה שכתב הגה"ק רבינו מנחם עזריה זיע"א מפאנו¹³³, בביאור דברי המדרש שהביא בעל ה"בני יששכר"¹³⁴:

"וְשֵׁם הָאֶחָד אֱלִיעֶזֶר כִּי אֱלֹהֵי אָבִי בְּעֶזְרִי וַיִּצְלַנִּי מִחֶרֶב פְּרָעָה, אמרו רבותינו ז"ל¹³⁵, שם האחד - המיוחד שהיה לאליעזר,

כשעלה משה לרקיע, וקודשא בריך הוא אמר הלכה משמיה דרבי אליעזר כו', ואמר הקדוש ברוך הוא, עתיד צדיק אחד לעמוד בעולמי, והתפלל משה, יהי רצון שיהיה מחלצי.

ומשמע, שרבי אליעזר נקרא אחד,

והתפלל משה על רבי אליעזר, כשיתפס, יהיה ניצול, כמו שניצול הוא באותו זמן, וזהו 'שם האחד אליעזר', כי כמו שהיה אלהי אבי בעזרי כו', כך יהיה בעזרו".

¹³² בספרו הקדוש "מדרש תלפיות", (ענף גלגול, אות א').

¹³³ בספרו הקדוש "גלגולי נשמות", (אות א', סעיף יג' - אליעזר).

¹³⁴ פסיקתא רבתי, פרק יד'.

וכן הוא בדברי המדרש - במדבר רבה, פרשה יט', ז'.

¹³⁵ פסיקתא רבתי, פרק יד'.

וכן הוא בדברי המדרש - במדבר רבה, פרשה יט', ז'.

י. לצורך הבנת העניינים, נקדים ז' הקדמות:

א. בתפילת מנחה של יום הכיפורים, אנו מפטירים בעניינו של יונה הנביא ע"ה, אשר נצטווה להשיב את בני העיר נינוה בתשובה.

והנה, בזהותו של מלך נינוה, מצינו לדברי רבותינו ז"ל¹³⁶:

"רבי נחוניא בן הקנה, אומר -

תדע לך כח התשובה!

בא וראה, מפרעה מלך מצרים, שמרד בצור עליון הרבה מאד,

שנאמר¹³⁷, 'מי ה' אשר אשמע בקלוי'.

ובאותו לשון שחטא, בו בלשון עשה תשובה,

שנאמר¹³⁸, 'מי כמכה באלם ה'.'

והצילו הקדוש ברוך הוא, מבין המתים.

ומנין שלא מת?

שנאמר¹³⁹, 'כי עתה שלחתי את ידי, ואף אותך'.

והעמידו הקדוש ברוך הוא מבין המתים, לספר כחו וגבורתו.

ומנין שהעמידו?

שנאמר¹⁴⁰, 'ואולם, בעבור זאת העמדתיך'.

והלך ומלך בנינוה.

¹³⁶ "פרקי דרבי אליעזר", (פרק מג').

¹³⁷ שמות ה' - ב'.

¹³⁸ שמות, טו' - יא'.

¹³⁹ שמות, ט' - טו'.

¹⁴⁰ שמות, ט' - טז'.

וְהָיוּ אֲנָשִׁי נִינוּה כּוֹתְבִים כְּתָבִי עִמָּל, וְגוֹזְלִים אִישׁ לְרֵעֵהוּ, וּבָאִים אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ
בְּמִשְׁכָּב זָכוּר, וְכָאֵלוּ מַעֲשִׂים רָעִים.

וְכִשְׁשָׁלַח הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיוֹנָה, לְהַנְבִּיאַ עָלֶיהָ, לְהַחֲרִיבָהּ,
שָׁמַע פְּרָעָה, וַעֲמִיד מִכְסָּאוֹ, וְקָרַע אֶת בְּגָדָיו וּלְבַשׁ שָׁק וְאַפֶּר,
וְהִכְרִיז בְּכָל עַמּוֹ, שְׂיִצְוּמוּ כָּל עַמּוֹ שְׁלֹשֶׁת יָמִים, וְכָל מִי שְׂאִינוּ עוֹשֶׂה הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
יִשָּׂרָף בְּאֵשׁ".

ויעויין עוד, במה שכתב בזה מו"ז הגה"ק רבינו דון יצחק אברבנאל זיע"א ¹⁴¹ :
"והנה, לא יתעוררו אנשי נינוה, ולא מלכם, לעבוד את השם הנכבד, ולא להעביר
את הגלולים והאלילים מן הארץ,
כי תמיד החזיקו באמונתם הנפסדת!
והוא אומרו -

'וַיֵּרָא הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשֵׂיהֶם' ¹⁴², רצונו לומר, שבמצוות המעשיות בינם
לחבריהם 'שָׁבוּ מִדֶּרֶךְ הָרָעָה' ¹⁴³,
אבל, לא שבו מאמונותיהם!

ועם כל זה, 'וַיִּנָּחֵם הָאֱלֹהִים עַל הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת' ¹⁴⁴, לפי שלא היתה
הגזירה כי אם על החמס אשר בכפיהם".
ולאור המתבאר, נראה לבאר בזה :

שעל אף שמצינו שפרעה הרשע שב בתשובה, הן בקריעת ים סוף והן בנינוה,
מכל מקום, מכיוון שתשובתו לא נעשתה על ידי תורה,
לפיכך, הוא שב לסורו.

¹⁴¹ יונה, ג' - י'.

¹⁴² יונה, ג' - י'.

¹⁴³ שם.

¹⁴⁴ שם.

שכן, אין מציאות כלל ועיקר, שישב האדם בתשובה, ויפנים אל ליבו שכל העולם הזה הוא בבחינת עראי, ויזכה "למנוחת הדעת וליישוב הדעת", ללא דברי התורה הקדושה.

ומשכך, כמוסר השכל אל האדם, נתקנה קריאה זו ביום הכיפורים, ללמד לנו את דרכי התשובה השלימה והאמיתית.

ב. הוא אשר מצינו בדברי ה"זוהר הקדוש" בפרשתן¹⁴⁵, שחלק הדיבור, והיינו דברי התורה הקדושה, היו נמצאים בתוך גלות, בזמן היותם בארץ מצרים.

ג. ידוע ומפורסם הדבר, שפרעה, הוא יצר הרע בעצמותו.

וכפי שכתב אדונינו הרמב"ם זיע"א, לבנו רבינו אברהם זיע"א¹⁴⁶ :

"וַיֵּשׁ לָךְ בְּנִי לְדַעַת, כִּי פֶרַעַה מֶלֶךְ מִצְרַיִם, הוּא יֵצֵר הָרַע בְּאַמֶּת ...

וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשְּׁלוֹם, הוּא הַשְּׁכָל הָאֱלֹהִי ...

וַיְדַעַת, כִּי בְנִי יִשְׂרָאֵל, הֵם אֲשֶׁר שָׁלַט בָּהֶם פֶּרַעַה הָרָשָׁע, וְעַבְדוּהוּ בַּעֲבֹדַת פֶּרֶךְ".

וכעין זה, כתב רבינו הרמח"ל זיע"א¹⁴⁷ :

"וְאוֹלָם, הִנֵּה זֹאת בְּאַמֶּת אַחַת מִתְחַבּוּלוֹת הַיֵּצֵר הָרַע וְעַרְמָתוֹ, לְהַכְבִּיד עֲבֹדָתוֹ בְּתַמִּידוֹת עַל לְבוֹת בְּנֵי הָאָדָם,

עַד שֶׁלֹּא יִשְׁאָר לָהֶם רוּחַ, לְהַתְּבוֹנֵן וּלְהַסְתַּכֵּל, בְּאִיזָה דֶּרֶךְ הֵם הוֹלְכִים,

כִּי יוֹדֵעַ הוּא, שְׁאֵלוּלֵי הָיוּ שְׂמִים לָבָם כְּמַעֲט קָט עַל דְּרָכֵיהֶם, וְדָאִי שְׂמִיד הָיוּ מִתְּחִילִים לְהִנָּחַס מִמַּעֲשֵׂיהֶם,

וְהִיָּתָה הַחֲרָטָה הוֹלָכָת וּמִתְגַּבֶּרֶת בָּהֶם, עַד שֶׁהָיוּ עוֹזְבִים הַחֲטָא לְגַמְרִי.

וְהָרִי זֶה, מַעֲיִן עֲצַת פֶּרַעַה הָרָשָׁע, שְׂאֵמֶר¹⁴⁸, 'תִּכְבֹּד הָעֲבָדָה עַל הָאֲנָשִׁים' וְגו',

¹⁴⁵ חלק ב', דף כה' ע"ב.

¹⁴⁶ ב"אגרת המוסר".

¹⁴⁷ בספרו הקדוש "מסילת ישרים", פרק ב'.

¹⁴⁸ שמות, ה' - ה'.

שְׁהִיָּה מִתְּפֹנֶן, שֶׁלֹּא לְבַד שֶׁלֹּא לְהִנִּיחַ לָהֶם רוּחַ כָּלֵל לְבַל יִתְּנוּ לֵב אוֹ יִשְׁימוּ עֲצָה
נֶגְדוֹ,

אֲלֵא, הִיָּה מִשְׁתַּדֵּל לְהַפְרִיעַ לָפָם מִכָּל הַתְּבוּנֹנוֹת, בְּכֹחַ הַתְּמַדָּת הָעֲבוּדָה הַבְּלָתִי
מִפְּסָקָתָּהּ."

ומבואר מדבריו הקדושים :

שמטרת היצר הרע, היא, להעסיק את האדם בדברי הַבְּאִי,

ועל ידי כך, הוא מבטל מן האדם את מחשבותיו.

וכך, עשה פרעה הרשע לעם ישראל, בגזירת השיעבוד.

ויעויין עוד, מה שכתב הגה"ק בעל "שם משמאל" זיע"א ¹⁴⁹ :

"הנה, הגלות, היתה לנפש ולגוף,

כמו שכתוב ¹⁵⁰, 'לִפְרָעָה וּלְמִצְרַיִם', כפל לשון.

והפירוש -

'לִפְרָעָה', היינו, שהיה מטמא לבבם לרע, והיא גלות הנפש,

'וּלְמִצְרַיִם', היינו, שיעבוד הגוף."

ומבואר מדבריו הקדושים :

שִׁפְרָעָה הַרְשָׁע, הרי הוא היצר הרע בעצמותו.

ולאור זאת, יובן, מאמר רבותינו ז"ל ¹⁵¹ :

"כך אומנתו של יצר הרע,

היום אומר לו עשה כך, ולמחר אומר לו עשה כך,

עד שאומר לו עבוד עבודה זרה, והולך ועובד."

¹⁴⁹ בביאורו להגדה של פסח.

¹⁵⁰ שמות, יח' - ח'.

¹⁵¹ שבת, קה' ע"ב.

נדה, יג' ע"ב.

שמכיוון שהיצר הרע מעסיק את האדם בדברי הבאי, ממילא, הוא מבטל ממנו את מחשבותיו,

ואזי, מחשבותיו פהים, ובנקל הוא הולך ועובד עבודה זרה.

ד. על מאמר הכתוב ¹⁵², "ויהי בימים ההם, ויגדל משה ויצא אל אחיו - וירא בסבלתם, וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו", דרשו רבותינו ז"ל ¹⁵³:

"וירא בסבלתם" - ראה שאין להם מנוחה.

הלך ואמר לפרעה, מי שיש לו עבד, אם אינו נח יום אחד בשבוע, הוא מת!

ואלו עבדיך, אם אין אתה מניח להם יום אחד בשבוע הם מתים!

אמר לו, לך ועשה להם כמו שתאמר.

הלך משה, ותקן להם את יום השבת, לנוח".

ולאור דבריו הקדושים של רבינו הרמח"ל זיע"א, יש לתמוה:

מפני מה, קיבל פרעה את עצת משה רע"ה, ונתן להם את יום השבת למנוחה,

והלא, מעתה, ימצא להם ריווח להתבונן במעשיהם?

והתבוננות זו, היא, דבר המנוגד למטרותיו של פרעה.

ברם, מכל מקום, לאור המתבאר נמצינו למדים, שעל ידי כך, הביאם פרעה הרשע, למצב שהם לא יכלו לשמוע את דברי הבורא ית"ש, ביד משה רע"ה.

שכן, על מאמר הכתוב בפרשתן ¹⁵⁴, "ויגדל משה כן אל בני ישראל, ולא שמעו אל משה, מקצר רוח ומעבדה קשה", כתב אדונינו הרמב"ן זיע"א:

"לא בעבור שלא יאמינו ב-ה' ובנביאו, רק שלא הטו אוזן לדבריו 'מקצר רוח',

כאדם שתקצר נפשו בעמלו, ולא ירצה לחיות רגע בצערו, מדעתו שיריוח לו אחרי כן.

¹⁵² שמות, ב' - יא'.

¹⁵³ שמות רבה, פרשה א', כח'.

¹⁵⁴ שמות, ו' - ט'.

ו'קוצר הרוח' - הוא, פחדם שלא יהרגם פרעה בחרב, כאשר אמרו שוטריהם אל משה.

ו'עבודה קשה' - הוא, הדוחק שהיו הנוגשים אצים בהם, ולא יתנום לשמוע דבר ולחשוב בו".

ברם, דבר גדול ביותר טמון בעניין זה, דהנה, על מאמר הכתוב הנ"ל, הקשו רבותינו ז"ל ¹⁵⁵ :

"וכי יש לך אדם שמתבשר בשורה ואינו שמח?
נולד לך בן זכר, רבך מוציאך לחרות, ואינו שמח?
אם כן, מה תלמוד לומר 'ולא שמעו אל משה' -
אלא, שהיה קשה בעיניהם לפרש מעבודה זרה".
ומבואר מדבריהם הקדושים :

ש' - 'קוצר רוח', פרושו, קוצר רוחניות.
וזאת, מחמת שהם היו שוקעים וטרודים בעבודתם, וכרצונו של פרעה הרשע,
וממילא, הם היו חסרים ברוחניות!
ולפיכך, הם לא שמחו מבשורתו של משה רע"ה, "בשורת הגאולה".

וכעין זה, כתב רבינו ה"אור החיים" הקדוש זיע"א ¹⁵⁶ :
" 'מקצר רוח' - אולי, כי לצד שלא היו בני תורה, לא שמעו!
ולזה קרא 'קצר רוח', כי התורה מרחבת לבו של אדם".
ויעוין עוד, מה שכתב הגה"ק בעל "שפת אמת" זיע"א ¹⁵⁷ :
"ואין הפירוש דווקא עבודה זרה ממש,

רק עבודה שהיא זרה להם, כי השמיעה צריך להיות פנוי מכל דבר",

¹⁵⁵ "ילקוט שמעוני", רמז קעח'.

¹⁵⁶ על הפסוק הנ"ל.

¹⁵⁷ בספרו הקדוש הנ"ל, פרשתן, מאמר לשנת תרנט'.

דהיינו :

שבמושג של "עבודה זרה", טמון, אף עבודה שהיא זרה לו לאדם.

ואם כן, רק כאשר ליבו של האדם, פנוי מכל הבלי העולם,

אזי, פנויים אזניו, לשמוע את דבר הבורא ית"ש.

ה. עומק העניין שהיא טמון במעשיו של משה רע"ה, בעניין יום השבת, כך הוא :

דהנה, ידועים ומפורסמים דברי רשב"י זיע"א¹⁵⁸, שכנסת ישראל היא בן הזוג של השבת.

שכן, ביום השבת, שַׁבַּת הקדוש ברוך הוא מכל מלאכתו,

וכמאמר הכתוב¹⁵⁹, "שַׁבַּת וַיִּנָּפֶשׂ".

ומשכך, כאשר נצטוו עם ישראל לשבות ממלאכתם ביום השבת,

הרי הם פנויים ממלאכתם, וממילא, הם מגדילים באותו היום את לימוד התורה שלהם,

וכמאמרם ז"ל¹⁶⁰, "לא ניתנו שבתות וימים טובים - אלא לעסוק בהן בדברי תורה".

ולפיכך :

רק הם, יכולים להיות בני הזוג של יום השבת, שכן, אז זיווגם שלם ביותר.

ומשום כך, רצה משה רע"ה לחבר את עם ישראל אל יום שבת קודש :

בשביל שיעסקו בה בדברי התורה הקדושה, ועל ידי כך יוציאו את הדיבור מן הגלות, ויתקנו את הפגם אשר היה בקנה של אדם הראשון¹⁶¹.

¹⁵⁸ בראשית רבה, פרשה יא', ח'.

¹⁵⁹ שמות, לא' - יז'.

¹⁶⁰ תלמוד ירושלמי, מסכת שבת, פט"ו ה"ג.

¹⁶¹ וכמו שנתבאר לעיל באותיות ב'-ג'.

ו. על מאמר הכתוב ¹⁶², "ובני ישראל פרו וישלכו, וירבו ויעצמו במאד מאד, ונתמלא הארץ אתם", כתב רבינו עובדיה "ספורנו" זיע"א:

"פרו וישלכו" - ואחר שמתו כל שבעים נפש, נטו לדרכי שרצים, שרצים לבאר שחת",

ומקורו טהור, מדרשת רבותינו ז"ל ¹⁶³:

"ונתמלא הארץ אתם" ¹⁶⁴ - נתמלאו בתי טרטרות, ובתי קרקסאות מהם".

ומבואר מדבריהם הקדושים:

שעם ישראל, היו משוקעים כל כך בתכניתו של פרעה, עד כדי כך, שנטו לדרכי שרצים, שסופם להגיע לבאר שחת. ויעויין עוד, מה שכתב הגה"ק רבינו חיים ויטאל זיע"א ¹⁶⁵:

שאחיזת פרעה, היתה בעורף, נגד הגרון. וכעין זה, כתב הגה"ק בעל "מבוא שערים" זיע"א ¹⁶⁶:

שפרעה מלך מצרים, יונק מן העורף. ויעויין עוד, מה שכתב רבינו האר"י הקדוש זיע"א ¹⁶⁷:

"והנה, הקליפות נאחזים בכל האחוריים ... האמנם, יש בחינת פרטיים בקליפות, הנקראים 'ארץ מצרים'. והיא בחינת הגרון שלהם, שהוא המצר היותר צר שבכל הגוף כנזכר ...

¹⁶² שמות, א' - ז'.

¹⁶³ על הפסוק הנ"ל,

"מדרש אגדה", בובר.

¹⁶⁴ שמות, א' - ז'.

¹⁶⁵ בספרו הקדוש "פרי עץ חיים", (שער חג המצות, פ"ז).

¹⁶⁶ שער ג', חלק ב', פרק טז'.

¹⁶⁷ בספרו הקדוש "שער הפסוקים", (פרשת "וישב").

ולכן, שם כל מלכי מצרים הוא פרעה, ואינו שם פרטי למלך אחד כנודע.

והנה, 'פרעה' בגימטריא 'עורף' עם הכולל.

גם 'פרעה' יש בו אותיות 'הערף',

לרמז, כי אחיזתו הוא בערף שבקדושה" ¹⁶⁸.

ז. בעניין הקל וחומר של משה רע"ה, אשר נתבאר לעיל ¹⁶⁹, במאמר הכתוב בפרשתן בפרשתן ¹⁷⁰, "וַיִּדְבֹּר מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה, לֵאמֹר, הֲנִי בְנִי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁמְעוּ אֵלַי, וְאִיךָ יִשְׁמְעֵנִי פְּרָעָה, וְאֲנִי עַרְל שְׁפָתַיִם", כתב הגה"ק רבינו יהונתן אייבשיץ זיע"א ¹⁷¹:

"ונראה, כי כוונת משה, היה לטובת ישראל, כאשר עשה יונה בנינוה שברח,

מטעם, כי אם ישובו עובדי עבודת כוכבים ומזלות מדרכם הרעה, וישראל לא ישובו ל-ה', יהיה חלילה וחס קצף על ישראל,

וכן הדבר בפרעה, כיוון שישראל לא שמעו אלי, אם ישמע אלי פרעה, יהיה חלילה וחס קצף על ישראל,

ולכן סירב בשליחות".

וממוצא הדברים, נשכיל ונבין:

כאשר עם ישראל פגמו בעורלתם, על ידי שהיו מדברים דברי לשון הרע ¹⁷²,

ולא שמעו אל משה רע"ה, מקוצר רוחניות ¹⁷³,

אזי, חזרו פגם ד' העורלות אל מקומן ¹⁷⁴.

¹⁶⁸ ויעיין עוד, מה שהאריך בזה, הגה"ק בעל שו"ת "מנחת אלעזר" זיע"א ממונקאטש, (חלק ג', סי' כט').

¹⁶⁹ באות ד'.

¹⁷⁰ שמות, ו' - יב'.

¹⁷¹ בספרו הקדוש "תפארת יהונתן".

¹⁷² וכמו שנתבאר לעיל באות ז'.

¹⁷³ וכמו שנתבאר לעיל באות זו, בסעיף ד'.

¹⁷⁴ וכמו שנתבאר לעיל באות ז'.

והנה, משה רע"ה, שלא חטא בקנה, והיה שלם בכל¹⁷⁵, יכול היה בכוחו כי רב, להכניע באמרי פיו את פרעה.

אלא, שאם הוא היה עושה כן, והיה פרעה מקבל את דבריו, היתה מידת הדין מתעוררת שוב.

ולפיכך, ביקש משה רע"ה, לדרוש את אותו הקל וחומר, שקוצר הרוחניות של עם ישראל מרחיקם מלקבל את דבריו הקדושים, וקל וחומר זה, התקבל במתיבתא דרקיעא¹⁷⁶.

ולאחר שהסביר את דבריו אל הבורא ית"ש, הודיעו: "וְאֲנִי אֶקְשֶׁה אֶת לֵב פַּרְעֹה, וְהִרְבֵּיתִי אֶת אֹתֹתַי וּמֹפְתֵי - בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם"¹⁷⁷,

והיינו, שבכדי שלא תתעורר מידת הדין על עם ישראל, אף פרעה הרשע שהחטיאם וגרם לזוהמתם, לא יקבל את דבריו.

והוא אשר הודיע הבורא ית"ש למשה רע"ה¹⁷⁸, "לֵךְ אֶל פַּרְעֹה בְּבֹקֶר, הִנֵּה יֹצֵא הַמִּימָה, וְנִצְבָּתָה לְקִרְאָתוֹ עַל שְׂפַת הַיָּאָר, וְהַמָּטָה אֲשֶׁר נִהַפְּךָ לְנַחֵשׁ תִּקַּח בְּיָדְךָ":

שכן, ראשי התיבות "לֵךְ אֶל פַּרְעֹה", הינם אל"ף,

והיינו, בחינת "אלף זעירא", שהיתה בו במשה רע"ה,

אשר רק על ידה, ורק בכוחה ומכוחה, יזכו עם ישראל לגאולתם.

ואפשר:

שמחמת שמלך נינוה הוא פרעה הרשע¹⁷⁹, הוא הסיבה לחששו של יונה בן אמיטי, אשר עליה ביקש לכבוש את נבואתו.

וטעם הדבר שנתאוה משה רע"ה לכך:

¹⁷⁵ וכמו שנתבאר לעיל באות ב'.

¹⁷⁶ וכמו שנתבאר לעיל באות ד'.

¹⁷⁷ שמות, ז' - ג'.

¹⁷⁸ שמות, ז' - טו'.

¹⁷⁹ וכמו שנתבאר לעיל באות זו, בסעיף א'.

הוא מחמת שרבי אליעזר בן הורקנוס היה משורש נשמתו¹⁸⁰, ואף הוא חידש דרך תשובה ותקנה לעם ישראל¹⁸¹.

והוא סוד "אלף זעירא", אשר זכה לה משה רע"ה¹⁸²,

שכן, רק הזוכה למידת הענווה, זוכה לקיים בעצמו את התיקון המוחלט של ד' העורלות¹⁸³, ולבחינת "תלמיד חכם שיש בו דעת"¹⁸⁴,

ואף זוכה ומזכה, לתקן דרך תשובה ותקנה, לדורו ולדורות עולם¹⁸⁵.

ובודאי, שכל הזוכה לתקן את גופו ונשמתו בתיקון זה, מלבד אשר זוכה לעצמו, עוד הוא זוכה לתקן ולהציל את דורו ואת הדורות הבאים אחריו, בקירוב הגאולה השלימה.

יתן ה' יתברך, ונזכה להיות בכללם, ובחלקם יהיה חלקינו. אמן.

¹⁸⁰ וכמו שנתבאר לעיל באותיות ח'-ט'.

¹⁸¹ וכמו שנתבאר לעיל באות ט'.

¹⁸² וכמו שנתבאר לעיל באות ז'.

¹⁸³ וכמו שנתבאר לעיל באות ז'.

¹⁸⁴ וכמו שנתבאר לעיל באות ז'.

¹⁸⁵ וכמו שנתבאר לעיל באות ט', שחיבורו של רבי אליעזר הגדול עם משה רע"ה, היתה בסוד הדעת.

לרפוא"ש

הרב רפאל פנחס בן מרים רמו

רפאל מנחם בן רות רדואה

הרב יוסף בן רחל

חיים נתן צבי בן שרה

מרדכי בן רינה

מאיר בן נעמי

אליהו לוזון בן גד

~~~~~

שושנה סולטנה בת מרים

שרה בת סוליקא

דינה בת סוליקא

אסתר בת תמר

שרית בת גילה

פאני פרחח בת רחל

"וְצִתֵּיתִי לָהֶם בְּבֵיתִי וּבְחוֹמֹתַי יָד וְשֵׁם"

- הגה"ק רבי רפאל משה אלבאז בן רבי שמואל זיע"א
- הגה"צ רבי דוד מסעוד עובדיה בן אסתר זיע"א
- הגה"צ רבי חיים וואלקין בן צביה זיע"א
- הגה"צ רבי משה איבגי בן אסתר זיע"א
- רבי אברהם איבגי בר רחמה זצ"ל
- רבי שלום איבגי בר רחמה זצ"ל
- צורי (צורישדי) גניש ז"ל בן יולנדה תחי'
- אפרים (אפי) ביתן בן קונפיטה ז"ל
- משה חיון בר קוקה ז"ל
- דב לוסטרניק בר אביבה ז"ל

~~~

- הצדקת מזל טוב אלבאז (לבית סודרי) בת רבקה ע"ה
- הצדקת מרים רמו עובדיה בת אסתר ע"ה
- הצדקת ברוריה מויאל בת חוה ע"ה
- זוהרה פרץ (לבית כהן) בת רחל ע"ה
- מזל טוב סיגלר (לבית עובדיה) בת זוהרה ע"ה
- רחל עמוס (לבית מלכה) בת אסתרליה ע"ה
- רבקה סימוני ע"ה (לבית איבגי) בת הרבנית שרה שתחי'
- אליס חוה עישה לוי (לבית סיבוגי) בת גרסיה ע"ה
- אריקה ביננבאוס ע"ה (לבית פינקסוביץ) בת יוסף וברטה שיחי'
- חנה אילוז בת פרחא ע"ה
- איילה בת נעמי ע"ה

לעילוי נשמתם הטהורה

של הקדושים אשר נרצחו על קידוש ה'

בחג "שמחת-תורה" תשפ"ד